

مواجهه با کارزار فشار حداکثری آمریکا علیه فروش نفت ایران^۱

کارزار «فشار حداکثری» آمریکا برای به صفر رساندن صادرات نفت ایران که از سال گذشته با تحریم مستمر شرکت‌ها و نفتکش‌های مرتبط با ایران آغاز شد، با تحریم یک پالایشگاه کوچک چینی ادامه یافت و در ماه‌های پیش رو، در صورت استفاده کشورهای غربی از سازکار ماشه در برجام و همچنین فعال شدن «ابتکار امنیتی مقابله با اشاعه» از سوی آمریکا، به اوج خود خواهد رسید. کاهش و خنثی کردن آثار این اقدامات بر فروش نفت ایران، نیازمند شناخت قطعات پازل طراحی شده از سوی طرف آمریکایی و اتخاذ تصمیمات عملیاتی، هوشمندانه و فوری است.

بیان مسأله

دولت آمریکا از اکتبر ۲۰۲۴ میلادی با تمرکز بالایی به تحریم مستمر نفتکش‌ها و شرکت‌های مرتبط با انتقال نفت ایران به چین روی آورده است.^۲ علاوه بر این، رئیس‌جمهور جدید آمریکا در یادداشت امنیت ملی فوریه ۲۰۲۵ (NSPM-2)، وزارت خارجه این کشور را مکلف کرده است که با همکاری وزارت خزانه‌داری، کارزاری قوی و مستمر برای «به صفر رساندن صادرات نفت ایران، از جمله صادرات به چین» ایجاد کند.

از سوی دیگر، فرآیند فعال‌سازی سازکار ماشه و بازگرداندن قطعنامه‌های فصل هفتمی شورای امنیت علیه ایران، با توجه به رو به پایان بودن فرصت ۱۰ ساله مطروحه در برجام برای باز اجرا کردن قطعنامه‌ها (تا پاییز سال ۱۴۰۴)، با جدیت بیشتری نسبت به گذشته توسط کشورهای اروپایی و آژانس انرژی اتمی در حال دنبال شدن است. در همین راستا رئیس‌جمهور جدید آمریکا نیز در یادداشت مذکور، به نماینده دائم آمریکا در سازمان ملل متحد ماموریت داده است که «در همکاری با متحدان، روند بازگرداندن^۳ تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران را تکمیل نماید».

از جمله دیگر قطعات پازل تحریمی آمریکا علیه فروش نفت ایران، ابتکاری است که دولت آمریکا پس از حملات ۱۱ سپتامبر، تحت عنوان «ابتکار امنیتی مقابله با اشاعه»^۴ طراحی کرده است که تا کنون ۱۱۶ کشور به آن ملحق شده و اجرای آن را تایید کرده‌اند. به موجب این ابتکار، کشورها موظف‌اند با جریان انتقال سلاح‌های کشتار جمعی و سامانه‌های مربوط به آن‌ها، از جمله از طریق بازرسی کشتی و هواپیماهای مشکوک مقابله کنند.

تحلیل

قطعنامه‌های فصل هفتمی شورای امنیت که با فعال شدن احتمالی سازکار ماشه تا پاییز سال جاری علیه ایران باز اجرا خواهند شد، در موارد متعددی، با هدف مقابله با حمل کالاهای ممنوعه طبق قطعنامه‌ها، به ایجاد محدودیت برای کشتی‌ها و هواپیماهای مرتبط با ایران می‌پردازند.

^۱ تهیه شده توسط رضا سهرابی کارشناس گروه تولید و تجارت اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ فروردین ۱۴۰۴ (دارای منابع و تحقیقات پشتیبان)

^۲ برای مطالعه بیشتر رک. به: گزارش کارشناسی «تحریم‌های ۲۰۲۴ آمریکا علیه بخش نفت و پتروشیمی ایران؛ آثار و راه‌های مقابله با آن»، دی ۱۴۰۳، اندیشکده اقتصاد مقاومتی، قابل دریافت از mett.ir/10262

^۳ Snapback

در یکی از شدیدترین موارد آن، شورای امنیت ذیل بندهای ۱۴ تا ۱۸ قطعنامه ۱۹۲۹ مصوب ۲۰۱۰ از کشورها می‌خواهد به طور کلی محموله‌های هواپیماها و کشتی‌ها از ایران یا به مقصد ایران را، مشروط به داشتن دلایل معقول، در فرودگاه‌ها و بنادر خود مورد بازرسی قرار دهند. کشورها همچنین می‌توانند درخواست بازرسی از کشتی را در دریای آزاد، با مجوز دولت صاحب پرچم و با وجود دلایل معقول در خصوص حمل کالاهای ممنوعه، به مرحله اجرا درآورند. همچنین از کشورها می‌خواهد که در صورت وجود دلیل معقول مبنی بر حمل کالاهای ممنوعه به موجب قطعنامه‌های شورای امنیت، از ارائه خدمات سوختگیری یا سایر خدمات مرتبط با کشتی‌ها به کشتی‌های ایرانی یا کشتی‌های قراردادی، از جمله کشتی‌های اجاره شده توسط ایران در محدوده سرزمینی یا توسط اتباع خود جلوگیری کنند.

بر همین اساس، در صورت بازگشت قطعنامه‌های تحریمی شورای امنیت علیه ایران، کلیه دولت‌ها مجاز خواهند بود رأساً یا به درخواست دولتی دیگر در راستای اجرای قطعنامه شورای امنیت، بدون اینکه مسئولیت بین‌المللی متوجه آنها شود، کشتی‌ها و نفتکش‌های مرتبط با ایران را در محدوده سرزمینی خود متوقف و مورد بازرسی قرار دهند. همچنین بازرسی از کشتی در دریای آزاد نیز در صورت «اجازه دولت صاحب پرچم» مجاز خواهد بود. دولت آمریکا برای حل مشکل مجوز دولت صاحب پرچم و همچنین مقابله با ثبت نفتکش‌ها در کشورهای مختلف برای دور زدن تحریم، ضمن چند لایه کردن راهکارهای حقوقی برای اجرای موضوع، درصدد استفاده از ظرفیت ابتکار امنیتی مقابله با اشاعه و در کنار آن، موافقت‌نامه‌های دوجانبه «بازرسی کشتی» است که تاکنون میان آمریکا و بیش از ۱۰ کشور از جمله پاناما، لیبریا، مالت، جزایر مارشال، قبرس و... منعقد شده است.

در این زمینه دو نکته حائز اهمیت است. نخست اینکه بازرسی موضوع قطعنامه‌های فصل هفتمی شورای امنیت، بر خلاف تحریم‌های یکجانبه آمریکا که محدود به نفتکش‌هاست، می‌تواند کلیه موارد اعم از نفتکش‌ها و کشتی‌های تجاری مرتبط با ایران را در بر بگیرد. دوم اینکه امضاکنندگان بیانیه ابتکار امنیتی مقابله با اشاعه، پذیرفته‌اند که در خصوص بازرسی از کشتی‌های خود توسط دیگر کشورها، مساعدت لازم را به عمل آورند. حضور کشورهایی همچون سنگاپور، سری‌لانکا و مالزی که در مسیر حرکت کشتی‌ها و نفتکش‌های ایران به سمت چین قرار دارند و کشورهایمانند امارات، لیبریا، جزایر مارشال، پاناما و... که برخی از نفتکش‌های ایران با پرچم آن‌ها در حال فعالیت هستند، در کنار امضای موافقت‌نامه‌های «بازرسی از کشتی» می‌تواند چالش‌های متعددی برای کشتی‌ها و نفتکش‌های مرتبط با ایران ایجاد نماید که حداقلی‌ترین آن‌ها، به تاخیر افتادن روند تحویل نفت صادراتی و کالاهای وارداتی، اختلال در زنجیره‌های تامین کالاهای اساسی و ایجاد هزینه‌های مازاد برای دولت ایران خواهد بود.

پیشنهادها

کاهش و خنثی کردن آثار اقدامات آمریکا در کارزار فشار حداکثری علیه فروش نفت ایران و همچنین افزایش هزینه طرف مقابل جهت بازدارندگی در آینده، نیازمند اقدامات هوشمندانه و فوری است که بعضی از آنها عبارتند از:

- تثبیت فروش نفت به چین و ایجاد زیرساخت‌های مالی و تجاری دوجانبه مبتنی بر آن؛
- مالکیت بندر، اسکله، لجستیک و پالایشگاه در چین و سایر کشورها جهت توسعه صادرات نفت؛
- واردات و راه‌اندازی پالایشگاه در مناطق آزاد یا سرزمین اصلی با شرط اجازه صادرات فرآورده‌های نفتی؛
- اتخاذ تدابیر لازم با همکاری شرکای بزرگ تجاری به منظور ایجاد راه‌های زمینی جایگزین برای صادرات نفت خام؛
- ایجاد بسترهای حقوقی و قانونی جهت اقدام متقابل علیه نفتکش‌ها و کشتی‌های آمریکا و رژیم صهیونیستی.

پیوست: اینفوگرافی اقدامات آمریکا برای مقابله با صادرات نفت ایران

